

ADATOK A MÁTYÁS-KORI KIRÁLYI KANCELLÁRIA ÉS AZ 1464. ÉVI KANCELLÁRIAI REFORM TÖRTÉNETÉHEZ

KUBINYI ANDRÁS

ELTE, Magyar Középkori és Korájtkori Régészeti Tanszék

A középkor egyik legfontosabb államkormányzati intézményének a kancelláriát tekintik. Nem véletlenül hangzik így egy kora újkori közmondás: „A kancellária egy fejedelemnek a szíve.”¹ Ez az intézmény volt a leginkább „bürokratikus” jellegű ebben a korban, az uralkodó írásos akaratnyilvánításai csak innen juthattak ki. Vezetője, az udvari kancellár tekintélyes és befolyásos embernek számított, ezért bizonyos fokig a kancellária több volt egy egyszerű oklevélleíró szervnél.² (Itt Moraw professzort idéztem, ez utóbbi nézetére azonban még visszatérek.) Mindebből következik, hogy a hivataltörténeti irodalom mindig nagy figyelmet fordít a kancelláriák történetére. Egyet azonban meg kell jegyezni. Ez és az államnak mint intézménynek a története hosszú időn keresztül a kortárs államot és intézményeit tekintette példának. Otto Brunner ezért így fogalmazott: „Így tudatosan vagy öntudatlanul az alkotmány ideáltípusának a 19. század ’konstitúciója’, a polgári ’jogállam’ mutatkozik, amely megint csak az abszolutizmus által alkotott bürokratikus-militarista állam keretében gondolható el.”³ Nem véletlenül idéztem az előbb Moraw professzort. Ő ugyanis talán még élesebben fogalmaz. Azt akarja ugyanis bizonyítani, hogy a késő középkori közösségek megértése, különösen a király környezete esetében, „a 19. és a 20. századi absztrakt intézményi vagy bürokratikus államból van oly módon levezetve, hogy az eltorzítja a múlt realitását”.⁴

¹ Schubert, Ernst: *Einführung in die Grundprobleme der deutschen Geschichte im Spätmittelalter*, Darmstadt 1992, 200. o.

² Vö. Moraw, Peter: „Die Verwaltung des Königtums und des Reiches und ihre Rahmenbedingungen”, in *Deutsche Verwaltungsgeschichte*, hg. v. Kurt G. A. Jeserich – Hans Pohl – Georg-Christoph von Unruh, Bd. I, Stuttgart 1983, 38-41. o. Uő.: *Von offener Verfassung zu gestalteter Verdichtung. Das Reich im späten Mittelalter*, Frankfurt-Berlin 1989, 171-172. o.

³ Brunner, Otto: *Land und Herrschaft. Grundfragen der territorialen Verfassungsgeschichte Südostdeutschlands im Mittelalter* (zweite, ergänzte Auflage), Brunn-München-Wien 1942, 126. o.

⁴ Moraw, Peter: „Personenforschung und deutsches Königtum”, *Zeitschrift für historische Forschung* 2 (1975), 9-10. o.

Winfried Eberhard a rendiség kutatásával kapcsolatban mutatta ki, hogy a régebbi német tudományra a porosz államfogalom nyomta rá a bélyegét.⁵ Még egy utolsó példa a külföldi modern szakirodalomból. A kancellárt általában a királyi (fejedelmi) udvar kancellárjának nevezték, nálunk is. Idézem Ronald G. Ascht: „Az udvar nem érdekelte a történészeket, akik a központosított kormányzat erős bürokratikus intézményeit csodálták – amelyre a 18. századi Poroszország volt az egyik fő példa, eléggé jellemző módon egy olyan monarchia, amelyben a hadsereg, nem pedig az udvar volt az állam központja.”⁶ Magyarán mondva: a korábbi történész nemzedékek saját koruk intézményeivel és hivatalaival vetették össze – olykor talán öntudatlanul – a középkoriakat.

Érthető, hogy a magyar hivatal- és közigazgatás-történészek – beleértve saját magam munkásságát is – bizonyos mértékig szintén a modern kor viszonyait látva szemük előtt, foglalkoztak témájukkal. Ez különösen jellemző a XX. század közepén nagy hatást gyakorló, Ember Győző által írt monumentális kora újkori közigazgatástörténetre.⁷ Én is, amikor 1949-ben Szentpétery Imrétől a királyi kincstartóság történetét kaptam szakdolgozati témaként, azt a kincstartói „hivatal” történeteként dolgoztam ki 1952-ben. Mivel ez az akkor készülő egyetemi tankönyv előtanulmányának is számított, annak szerzői, Elekes Lajos és Székely György is felhasználták.⁸ Számunkra azonban a késő középkori kancellária, és főként Mátyás király 1464-ben bevezetett kancelláriareformja az érdekes. Ezt röviden már Hajnik Imre⁹ és Szentpétery Imre is összefoglalták.¹⁰ A problémát és a késő középkori kancellária történetét a legrészletesebben azonban Szilágyi Loránd dolgozta fel, 1930-ban megjelent doktori

⁵ Eberhard, Winfried: „Herrscher und Stände”, in *Pipers Handbuch der politischen Ideen*, hg. v. Iring Fetscher – Herfried Münkler, Bd. 2, München–Zürich 1993, 543. o. 2. j.

⁶ Asch, Ronald G.: „Introduction. Court and household from the fifteenth to the seventeenth centuries”, in *Princes, Patronage and the Nobility. The Court at the Beginning of the Modern Age, C. 1450-1650*, London 1991, 1. o.

⁷ Ember Győző: *Az újkori magyar közigazgatás története Mohácstól a török kiűzéséig* (Magyar Országos Levéltár Kiadványai III/1. k.), Budapest 1946

⁸ Kubinyi András: *A kincstartói hivatal története és fejlődése Mátyás haláláig* (1952). Kézírtos tankönyv-előtanulmányként a Történettudományi Intézetbe került; nyomtatásban nem adtam ki, csak egyes, átdolgozott fejezetei jelentek meg eddig.

⁹ Hajnik Imre: *A király bírósági személyes jelenléte és ennek helytartója a vegyesházakbeli királyok korszakában* (Értekezések a történeti tudományok köréből XV. k. 4. sz.), Budapest 1892, 17-18. o.

¹⁰ Szentpétery Imre: *Magyar oklevéltan*, Budapest 1930, 162-164. o.

értekezésében.¹¹ Egy 22 éves fiatal kutató munkája ritkán okoz olyan maradandó hatást a tudományos életre, mint ez a könyvecske. Ez talán arra vezethető vissza, hogy a szerző igen gazdag és zömében kiadatlan levéltári forrásanyagot használt fel, és azt lehet mondani, hogy ebben teljességre törekedett. Az eredmény ugyanakkor iskolapéldája annak, aminek mindannyian, akik a középkorral foglalkozunk, ki vagyunk téve. A levéltári anyag hiányosan maradt fenn, és épp a kancellária esetében hiányoznak az elsődleges források, mint a kancellária ügyviteli könyvei. Így másodlagos forrásokkal dolgozunk, ez esetben főként a kancellária által kibocsátott oklevelekkel és az azokra esetleg rávezetett jegyzetekkel, ami azt jelenti, hogy csak feltevésekkel juthatunk eredményre, ezek azonban bármikor megcáfolhatók. Ez természetesen rám épp úgy vonatkozik, mint másokra. Szilágyi tézisei közel fél évszázadig a magyar tudomány megdönthetetlen köztudatának számítottak, s ez vonatkozik reám éppúgy, mint másokra – én csak fokozatosan határolódtam el tőle. Így sikerült – legalább is remélem – tisztáznom az ún. kancelláriai jegyzetek kérdését. Abból, hogy olykor az oklevelet „ad relationem NN”, azaz valaki előadására, referensségére állítottak ki, nem rekonstruálható a királyi tanács.¹²

Most ezzel és más kisebb ellenvéleményekkel nem foglalkozva, először a kancellária jellemzéséből, valamint az 1464-es reform Szilágyi által bemutatott képéből indulok ki. Szerinte a kancellária „egyszerű oklevélkiállító intézményből – a XV. század végére már nagyrészt önállóan működő, 'modern' hivatallá lesz. E centralizáló törekvések Mátyás uralkodása alatt vehetők észre”.¹³ A királyi tanáccsal kapcsolatos korábbi – és nézetem szerint zömében helytálló – véleményekkel vitatkozva pedig egyik érve az, hogy amennyiben azok igazak lennének, „igen hátramaradottnak tűnhetnék fel az egész magyar kormányzat”.¹⁴ Idetartoznak az általa bemutatott kancelláriai ügykörök is.¹⁵ Itt tehát a bevezetésben említett, a modern hivatalszervezetet szem előtt tartó nézetekkel találkozunk.

¹¹ Szilágyi Loránd: *A magyar királyi kancellária szerepe az államkormányzatban 1458-1526* (különlenyomat a *Turul* 1930. évi XLIV. kötetéből), Budapest 1930

¹² Kubinyi András: „Bárók a királyi tanácsban Mátyás és II. Ulászló idején”, *Századok* 122 (1988), 147-164. o.

¹³ Szilágyi: i.m. 4. o.

¹⁴ Uo. 66. o. 106. j.

¹⁵ Uo. 40-60. o.

Az 1464-es reformokat rejtélyes módon nem a szövegben, hanem egy jegyzetben foglalja össze. Idézem: „A nagy kancelláriában: a) A fő- és titkos kancellárság egyesítették. b) Az egyik fő- és titkos kancellár átveszi a kancellária tényleges vezetését. c) A kancelláriai referensek ezután csak meghatározott személyek lehetnek. d) A pecsét alá ezután már nem írnak kancelláriai jegyzetet, mint eddig, amikor azoknak inkább csak kancelláriai céljuk volt, és nem kormányzati. e) A kancellária új pecsétet kap. [...] A kis kancelláriában: a) A speciális *praesentia regia* megszűnik. b) A kis kancellária élére a *personalis praesentia locumtenens*-e kerül. c) A kis kancellária is új pecsétet kap.”¹⁶ Ehhez magyarázatul azt tehetjük hozzá, hogy elvileg létezett a nagy kancellária, amely a függő kettős pecsétet és – amennyiben volt – az aranybullát használta, s a főkancellár vezetése alatt állt. A titkos kancellár által irányított titkos kancellária a királyi titkos pecséttel pecsételt. Az uralkodó nevében a bírósági ügyekben Mátyás uralkodása elején két iroda járt el: a bírósági pecsétet alkalmazó különös jelenlét (*specialis praesentia*), amelynek az élén álló személy a különös jelenlét helytartója, vagy kancellárja címet viselte. Volt egy személyes jelenlét (*personalis praesentia*) is, ezt a titkos kancellár irányította, és a titkos pecsétet használta. Mindkét jelenléti bíróságnak, egyben irodának volt egy ítélőmestere is.¹⁷ Számunkra a jelenléti bíróság és irodája most nem lényeges, csak bizonyos vonatkozásban térünk rá vissza. Szilágyinak a kis kancelláriáról hangoztatott nézeteihez csak két dolgot fűzhetünk hozzá. A bírói pecsétet használó irodát ekkor még nem hívták kis kancelláriának¹⁸, másrészt téved Szilágyi: az új személyes jelenlét Mátyás haláláig az 1458-ban készült bírói pecsétet használta.¹⁹ Abban viszont igaza volt, hogy a két jelenléti bíróságot és irodát egyesítették, az azonban nem a különös, hanem a személyes jelenlét elnevezést kapta, de az előbbi pecsétjével erősítette meg okleveleit. Az eredetre csak az utalt, hogy ennek a bíróságnak két ítélőmestere lett.

A nagy kancellária reformját összefoglaló öt pontból a c) most érdektelen, ezzel kapcsolatos más véleményemre már utaltam. Csak annyit

¹⁶ Uo.15. o. 14. j.

¹⁷ Bónis György: *A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon*, Budapest 1973, 219-224, 245-254. o.

¹⁸ Uo. 249. o.

¹⁹ Kumorovitz L. Bernát: „Mátyás király pecsétjei”, *Turul* 46 (1932), 8, 16. o. 39. j. Itt cáfolja Szilágyit.

teszek hozzá, hogy a királyi oklevelek legfeljebb egy negyedén vagy harmadán található a referenst feltüntető jegyzet, egyébként pedig a „*commissio (propria) domini regis*”, azaz „a király úr (saját) parancsa” jegyzet, esetleg az uralkodó sajátkezű aláírása látható.²⁰ A d) pont esetében lényegében igaza van Szilágyinak, a kancelláriai jegyzetek eltűnnek a pecsét alól, és az oklevél jobb felső, vagy alsó részére kerülnek. Ez azonban nem azonnal történik, a kancellária monográfusa maga is idéz egy 1464. október 19-i oklevelet, ahol a pecsét alatt van a jegyzet, sőt ezt folytatja Várdai István kancellár rövidített aláírása is.²¹ A reform után több mint fél évvel a kancellária főnöke tehát maga is alkalmazta a régebbi módszert, így az újítást, ami bizonyos mértékben egyszerűsítésnek fogható fel, a gyakorlatban fokozatosan vezették be. Ugyancsak nincs nehézség az e) ponttal. Mátyást 1464. március 25-én koronázták csak meg Székesfehérvárott, addig nem volt joga örökérvényű okleveleket kiállítani, amit ugyanis csak kettős pecséttel vagy aranybullával tehetett meg. Ezért 1458-tól 1464-ig nem rendelkezhetett ilyen pecsétekkel, csak koronázása után. Egyben kicserélte a régi titkos pecsétet is.²²

Az a) és a b) pontokkal kell részletesebben foglalkoznunk. Ezek szerint a király egyesíti a fő és a titkos kancellári tisztelet, amelyet egyszerre két személyre bíz. (A reform összefoglalásából ezt kihagyta Szilágyi, bár előbb részletesen írt róla.) Várdai István kalocsai érsek és Vitéz János váradi püspök, egy év múlva esztergomi érsek kapták meg a fő- és titkos kancellárságot. A kancellária tényleges vezetését azonban Várdai egyedül látta el. Az 1470-1471 fordulóján bekövetkezett haláláig egyedül az ő neve fordul elő a kettős pecsétes oklevelek *datum per manus* (kelt NN keze által) formulában, valamint a kalocsai érsek sokszor személyesen javítja és ellenjegyzi az okleveleket. Vitéz csak társa halála után veszi át valamivel több mint fél évre a kancellária vezetését, amit nevének a *datum per manus* formulába történő bekerülése is mutat. (Tisztségét 1471-ben az általa irányított Mátyás-ellenes összeesküvés miatt veszíti el.) Szilágyi feltételezi

²⁰ Kubinyi: „Bárók”, mint 12: 157. o.

²¹ Szilágyi, mint 11: 15. o. 12. j.

²² Kubinyi András: „A Mátyás-kori államszervezet”, in Hunyadi Mátyás. *Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára*, szerk. Rázsó Gyula – V. Molnár László, Budapest 1990, 81-97. o. Ebben a fejezetben foglaltam össze a Mátyás-kori kancellária történetét, amelyet most itt egészítek ki.

még, hogy köze volt az aranypecsétetes oklevelek kiadásához, amelyeket ő is ellenjegyzett, noha azok is Várdai kezéből keltek.²³

A kancelláriai reform Szilágyi által felvázolt lényegét korábban magam is lényegében elfogadtam, csak néhány éve, amikor Janus Pannonius és Vitéz János politikai szerepével foglalkoztam, támadtak kétségeim. Az ezt kifejtő tanulmányom egy vidéki irodalomtörténeti kiadványban jelent meg, így talán történészek előtt kevésbé ismert. Ezért ennek, témánk szempontjából lényeges részét ismertetem először.²⁴ A pontosság kedvéért meg kell jegyezni, hogy Vitéz János valóban ellátta „Jo. E. W.” sziglájával a Sopron város számára kiadott, 1464. április 12-én Várdai kezéből kelt aranybullás kiváltságlevelét, viszont Pozsony 1464. május 27-én kelt hasonló oklevele biztosan a kalocsai érsekhez kapcsolódik, tehát az nem állítható, miszerint az aranypecsétetes oklevelek Vitéz hatáskörébe tartoztak volna.

A lényeg azonban nem ez. A király elsőfokú unokatestvére, Geréb István, egy 1467. július 14-én Budán kelt magánlevelében János pécsi püspököt, azaz a költő-politikust, a király titkos kancellárjának nevezi, aki számára kell kifizetni egy oklevél elkészítésért járó díjat. Mivel a szóban forgó oklevél titkos pecséttel volt megerősítve, ez valóban valószínűsíti Janus titkos kancellárságát, azt azonban nem tudjuk, hogy mióta volt az. Sok kettős-pecsétetes oklevelet ismerünk 1464. március 31 és 1465. március 2 közt, amelyen Jo. Q. vagy egyszerű Jo. szigla olvasható, olykor javításra utaló szöveggel.²⁵ Ezeket a régebbi történetírás, valamint újabban Csapodi Csaba is, Janus Pannoniusszal azonosította (Jo. Q. = Johannes Quinqueecclesiensis). Szilágyi azonban Beckensloer János pécsi prépost királyi titkárt kereste a sziglák írója alatt. Őt követte Bónis is, mivel Janus római követsége alatt is előfordul Jo. Q. Csakhogy a pécsi püspök-költő később utazott el a korábban vélt időpontnál, én pedig nem találtam a tényleges távozás után sziglákra adatot. Mivel nem néztem át a korszak összes királyi oklevelét, akadhat természetesen későbbi is. Egyelőre tehát

²³ Szilágyi: mint 11: 7. o.

²⁴ Kubinyi: „Vitéz János és Janus Pannonius politikája Mátyás uralkodása idején”, in *Humanista műveltség Pannóniában*, szerk. Bartók István – Jankovits László – Kecskeméti Gábor, Pécs 2000, 7-26. o. – Uő.: „Vitéz János: a jó humanista és a rossz politikus”, sajtó alatt. Lásd az e két tanulmányban idézett forrásokat és irodalmat.

²⁵ Az általam felhasznált ilyen jellegű sziglákat idéztem az előbbi jegyzetben megadott Janus Pannonius cikkemben. Egy 1464. március 31-én kelt kettőspecsétetes oklevélen a következő szöveg látható: „emendata in cancellaria in dictione pridie. Jo. Q.”, Dl. 59506.

nem zárható ki, hogy Janus a reform első esztendejében vezető szerepet töltsön be a kancelláriában, és esetleg ez az 1467-es adat előzménye. Az, hogy hivatalos iratokban nem fordul elő a költő-politikus titkos kancellárként, többféle módon magyarázható. Az azonban tény, hogy 1467 tavasz végén ellátta a kancellári feladatokat, sőt lehet, hogy már 1464 március és 1465 március között is.

Pontosan hasonló szigllákat találunk Várdai István kezétől is, mind kettős, mind titkos pecsétetes okleveleken. A kancelláriai reform feltételezett lényege, az egységes vezetés a jelek szerint hiányzik tehát. Azt ugyan nem zárhatjuk ki, hogy Janus egyszerűen nagybátyját, a másik fő- és titkos kancellár Vitézt helyettesítette, a *datum per manus* formulákban azonban ott maradt Várdai. Janus utóda a kancelláriában úgy látszik Matucsínai Gábor lett. A király 1468. március 25-én hagyta meg János esztergomi és István kalocsai érsekeknek, fő- és titkos kancellárjainak, valamint Gábor mesternek, „udvarunk alkancellárjának” és a személyes jelenlét helytartójának, hogy egy perben hozzanak ítéletet.²⁶ Az év szeptember 28-án Mátyás egy Várdai kezéből kelt kettős pecsétetes oklevelén ugyan commissiók jegyzet van, amely azonban János pécsi püspök referensségére utal, viszont az oklevél leírásánál történt hibajavítást „G. cancellarius” szignálta. Ez csak Matucsínai lehetett, mert Handó György alkancellár akkor Rómában volt. Matucsínai szerepel a személyes jelenlét helytartójaként, a *specialis praesentia* (!) kancellárjaként, alkancellárként – az elnevezésekben nem lehet szabályt felismerni. Fő feladata tehát a bírói kancellária vezetése volt, de az előbbieket – és más adatok – alapján a nagy kancelláriában is dolgozott. Várdai utóda 1471 után lett fő- és titkos kancellárként, de kalocsai érsekként is.²⁷ Azt már Hajnik és Szentpétery is észrevették, de a későbbi kutatás nemigen vette figyelembe, hogy a fő- és titkos kancellárok mellett időnként külön titkos kancellárok működtek, akiket olykor pusztán kancellárnak címeztek.²⁸ Ez a rendszer tehát legkésőbb 1468-ra már kialakult, lehet azonban, hogy a reform kezdetétől fennállt.

²⁶ Teleki József: *Hunyadiak kora Magyarországon*, XI. k., Pest 1855, 318-319. o. A következő adatok esetében, ahol nem adok jegyzetet, újra a 24-ben idézett Janus-tanulmányomra hivatkozom.

²⁷ Bónis: mint 17: 226, 254-255. o.

²⁸ Hajnik: mint 9: 18. o. – Szentpétery: mint 10: 163. o.

Elképzelhető tehát, hogy az új típusú titkos kancellárságnak csupán helyettesítő szerepet tulajdoníthatunk, annál is inkább, mert a későbbi időben már nincs alkancellár. A reform kezdetén azonban volt: 1464-től 1466-ig Apáti Lukács egri prépost, 1466-tól 1468-ig Handó György pécsi prépost, 1468-tól 1471-ig a már említett Matucsínai. A bírói pecsét kancelláriájában ebben az időben a személyes jelenlét helytartóságát 1464-1465-ben Hangácsi Albert csanádi püspök, 1465-1466-ban István kalocsai prépost mint a személyes jelenlét alkancellárja, 1468-tól pedig – mint láttuk – Matucsínai vezette. Azonban 1470-ben újra István prépost a személynök.²⁹ Matucsínai kivételével azonban egyikünkél sem tudjuk egyelőre biztosan a nagy kancelláriában, tehát annak az arany, a kettős és a titkos pecséttel megerősített okleveleinél, közreműködésüket kimutatni. Pedig voltak még mások, valamilyen irányító szerepet játszó személyek a kancellárokon kívül a kancelláriában. A nagy kancellária oklevelein ugyanis szórványosan találunk „lecta” jegyzeteket, amelyek a szöveg összeolvasására utalnak. Várdai, Vitéz vagy „Jo. Q.” szigláikra általában nem szokták a „lecta” szót odaírni. Ilyen „lecta” jegyzetet írt pl. 1464-ben egy bizonyos „G”³⁰, aki természetesen lehetett a későbbi alkancellár Handó, esetleg Matucsínai, továbbá egy bizonyos „B”³¹, 1470–1471 fordulóján pedig többször egy „M” sziglát alkalmazó személy alkalmazta a *lectát*.³² Az ő esetében, bár nevét ma sem tudjuk, további pályája ismert: 1472–1473-ban a kancellária *conservator*a, azaz ő vezeti rá a *registrata* jeleket az oklevelekre, ami a királyi könyvekbe való bevezetést igazolja. Ekkor már Matucsínai az egyik fő- és titkos kancellár, nyilván ő nevezte ki, az ő embere lehetett. A „lecta”

²⁹ Szilágyi: mint 11: 11, 96. o. – Bónis: mint 17: 225-226, 254-255. o. Továbbá 1470. december 19-én a király bírói parancsa István bíboros kalocsai és János esztergomi érsek fő- és titkos kancellároknak, István kalocsai prépostnak, a személyes jelenlét helytartójának, valamint a nádornak és az országbírónak szól. (Kassa város titkos levéltára, J. Miscellanea 4. sz.)

³⁰ Pl. 1464. augusztus 24, Dl. 15675.

³¹ Pl. 1464. december 21, Dl. 15582.

³² Pl. 1470. december 3, Dl. 88516. Ez kettős pecsétes oklevél volt. Titkos pecsétes okleveleken pl.: 1470. december 31, 1471. március 10. *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, Bd. VI., hg. v. Gustav Gündisch, unter Mitwirkung von Herta Gündisch, Gernot Nussbächer und Konrad G. Gündisch, Bukarest 1981, 476, 481, 482, 483. Majd 1471. március 11-én újra kettős pecsétes oklevélen találjuk meg. Ezt – Várdai halála után – Vitéz János adta ki főkancellárként. (Uo. 484* o.) A méltóságsorban már Matucsínai szerepel választott kalocsai érsekként (a főkancellárságot majd csak a Vitéz-összeesküvés után kapja meg).

jegyzet különben inkább a bírói kancelláriában volt szokásos. Így nem nagyon valószínű, hogy a fő- és titkos kancellárok mellett működő kancellárok, akár használták a „titkos” jelzõt, akár nem, csak helyettesnek tekinthetők, bár ez teljesen ki sem zárható.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni a kancellária vezetői közti személyi kapcsolatokat sem. A „reform” udvari fő- és titkos kancellárja, Várdai István életét Udvardy József egykori csanádi püspök dolgozta fel a középkori kalocsai érsekekről írt kitűnő könyvében.³³ A tekintélyes, Felső-Tisza-vidéki, Gutkeled nemzetségből származó nemes család sarja 1420 táján születhetett, I. Ulászló 1441-ben váradi kanonoknak nevezte ki (1442-től Vitéz János a káptalan prépostja!), 1444-ben kezdte egyetemi tanulmányait, s tanult Krakkóban, Bécsben, Padovában, végül Ferrarában, majd visszamenve Padovába, ott szerzett kánonjogi doktorátust. Magyarországra hazatérve különböző egyházi javadalmakat, a végén az eгри prépostságot szerezte meg. V. László szolgálatában állott 1452 vége óta, 1453. novemberében sikerült elérnie Vitéz János, akkori titkos kancellár segítségével a külföldön tartózkodó király német tanácsával (!), hogy unokatestvérét, Várdai Miklóst kinevezzék főkincstartóvá. Így a család a bárók közé került. V. László 1456. május 1-én Várdai Istvánt titkos alkancellárrá tette meg. Vitéznek addig két helyettese volt: Bárius Miklós és a személyes jelenlét bíróságát vezető Hangácsi Albert. Bárius még 1456-ban valamikor titkos kancellári kinevezést kapott. Az év őszén a kalocsai és a bácsi káptalan a király jelölésére megválasztotta Várdait az egyesített egyházmegye érsekének, majd 1457. február 25-én a pápa is kinevezte. Ekkor már ő is titkos kancellár volt. Bekövetkezett az a különös helyzet, hogy egyszerre hárman, Vitéz, Bárius és Várdai viselték a kancellári címet. Azt viszont nem tudjuk, hogy ez a rendszer hogyan működött.³⁴ Vitézt rövidesen – Hunyadi László kivégzésével egy időben – elfogták, s egy időre Szécsi bíboros primás őrizetébe adták, így elvesztette titkos kancellárságát, amit szabadon bocsátása után sem kapott vissza. Két titkos kancellár maradt tehát.

Az új kalocsai érsek V. László híve maradt, aki 1457. őszén egy magyar-osztrák-cseh követség élén, amelyhez még magyar részről Pálóci

³³ Udvardy József: *A kalocsai érsekek életrajza 1000–1526* (Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae XI.), Köln 1991, 294-321. o.

³⁴ Erre az imént idézett Udvardy-tanulmányon kívül ld. Kubinyi: „Vitéz János, a jó humanista...” mint 24.

László országbíró is tartozott, Franciaországba küldte, hogy megkérjék a király számára Magdolna francia királyi hercegnő kezét.³⁵ Kinn értesültek a király halálhíréről, és így az ara nélkül kellett hazajönniük. Annyit tudunk, hogy 1458. február 15-én és 16-án Várdai és Pálóci Passauban tartózkodtak.³⁶ Nem vehettek részt tehát a királyválasztásban. Emiatt, valamint 1457-es, V. László melletti kiállása következtében nem lenne megmagyarázhatatlan, ha a király bizalmatlan lett volna a kalocsai érsek iránt. Kétségtelen, hogy noha hazaérkezése után egy ideig Budán maradt, 1458 további folyamán egyházmegyéjében találkozunk vele. Aladár öccse azonban 1458 végén királyi pohárnokmesterként, tehát az „igazi bárók” egyikeként tűnik fel, de ő legkésőbb 1459 őszétől már nincs életben.³⁷ Talán a király akarta lekenyerezni a Várdaiakat: 1459. február 10-én az érsek a prelátsokkal és bárókkal együtt hűséget fogad Mátyásnak, szeptember 9-én tagja a királlyal kibékülő nagybátyját, Szilágyi Mihályt fogadó küldöttségnek, azonban 1462 tavaszáig nem nagyon tudjuk kimutatni az országos politikai életben. A király 1461 pünkösdje, május 24-e előtt néhány nappal ugyan a király oklevelet bocsát ki István kalocsai érsek *relatio*jára, azonban a május 22-i királyi tanácsülés résztvevői között nincs megnevezve. Az, hogy 1461. augusztus 3-án Újlaki Miklós macsói bánnal együtt mozgósítást rendelt el Baranya megyének, teljesen érthető, a déli országrész egyik legnagyobb birtokosának érdeke volt a török elleni védekezés ügye.³⁸

Az 1464-es „reform” idején szerepet kapott kancelláriai vezetők pályáját nézve furcsa képet látunk. A két udvari fő- és titkos kancellár éveken keresztül dolgozott együtt a titkos kancelláriában. Janus Pannonius unokaöccse volt ugyan Vitéznek, de Várdaival nem mutatható ki közvetlen kapcsolat. Viszont mindketten, és részben egy időben, Ferrarában és

³⁵ Csernus Sándor: „Zsigmond és a Hunyadiak a középkori francia történetírásban”, *Századok* 132 (1998), 117. o.

³⁶ Ld. alább Várdai tartózkodási helyeit.

³⁷ Engel Pál: Magyar Középkori Adattár. Középkori magyar genealógia. Arcanum Digitéka (Várdai család).

³⁸ Kubinyi: „Bárók”, mint 12: 197. o. (1459-re). Uo. adat az 1461-es tanácsülésre is. Várdai relatiója: *A Nagy-Károlyi Gróf Károlyi család oklevéltára*, sajtó alá rendezi Géresi Kálmán, II. k., Budapest 1889, 336. o. Augusztus 3: Df. 260375.

Padovában tanultak, így feltétlenül ismerték egymást.³⁹ A későbbi kalocsai érsek 1450. augusztus 29-én Padovában tartott doktorátusán viszont ott volt Bárius Miklós egri prépost, aki különben ugyanott doktorált október 19-én.⁴⁰ A két, egy időben titkos alkancellári és kancellári tisztet betöltő úr tehát régi diáktárs volt, e mellett Várdai kapta meg a Bárius pécsi püspöki kinevezésével megürült egri prépostságot is. Talán az sem véletlen, hogy az 1464-ben kinevezett első alkancellár, Apáti Lukács is egri préposti tisztet töltött be. Ez utóbbit, mint láttuk, Handó György pécsi prépost követte az alkancellárságban. (Később Várdai második utóda a kalocsai érseki széken, valamint szintén fő- és titkos kancellár.) Janus emberének is lehetne tekinteni, hiszen az volt a pécsi püspök. Azonban – mily különös véletlen – Ferrarában ő is egy időben tanult Várdaival és Janusszal.⁴¹ Láttuk, hogy Hangácsi Albert alkancellár volt Várdaival és Báriusszal együtt, majd 1464-ben a személyes jelenlét helytartóságát, azaz a bírói pecsétet vette át. Ezek után, azt hiszem, nem érdektelen, hogy ő is Padovában tanult: 1449-ből van erre adat.⁴² Utóda, István kalocsai prépost, a személyes jelenlét alkancellárja, teljesen nyilvánvalóan érseke embere volt: 1468-ban az érsek kalocsai helynökeként is kimutatható,⁴³ ami azt mutatja, hogy egyházi vonalon is Várdai helyetteseként működött. Matucsinaiban esetében nehéz kapcsolatot kimutatni. Családja Baranya megye déli részén birtokolt, de eredetileg Szatmárban is voltak birtokaik.⁴⁴ Mint láttuk, Várdai intézkedett az érsekségével szomszédos Baranya megyében, családi birtokai pedig a Felső-Tisza vidékére estek, így vélelmezhető valami személyes kapcsolat az érsek és későbbi utóda közt. Neve először 1461-ben egy ügyvédvalló oklevélben maradt fenn, ahol világi és egyházi személyek között „Mathacznai” Gábor mestert is felsorolják.⁴⁵ Mivel egyetemre nem járt,

³⁹ Huszti József: *Janus Pannonius*, Pécs 1931, 313. o. 18. j. Huszti úgy véli, hogy nem lehetett szorosabb kapcsolat a két ferrarai diák közt, mert Várdai onnan írt leveleiben nem számol be róla. Ez azonban nem lényeges bizonyíték.

⁴⁰ Veress Endre: *A paduai egyetem magyarországi tanulóinak anyakönyve és iratai 1264-1864*, Budapest 1915, 9. o.

⁴¹ Uő.: *Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai 1221-1864* (Olaszországi magyar emlékek III.), Budapest 1941, 337-339. o.

⁴² Uo., 158-159. o.

⁴³ Udvardy: mint 33: 315. o.

⁴⁴ Uo. 322-327. o. Itt foglalja össze röviden Matucsinaiban életrajzát.

⁴⁵ Jakó Zsigmond: *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei 1289-1556*, I. k. (Magyar Országos Levéltár Kiadványai II/17. k.), Budapest 1990, 1603. sz.

pappá pedig még 1470-ben sem volt felszentelve, a mester cím valószínűleg kancelláriai jegyzőségére utal. Bácsi olvasókanonok lett 1470-ben. A valószínű az, hogy Várdai tehetséges kancelláriai hivatalnokként, akit feltehetően régen ismert, támogatta Matucsinait.

Úgy tűnik tehát, hogy 1464-ben egymást régóta ismerő emberek egy csoportja vette át a kancellária irányítását. Egyes számban használom a kancellária szót, mert annak ellenére, hogy a bírói kancelláriának külön pecsétje volt, annak a vezetői is ehhez a csoporthoz tartoztak. Esetleg az első személynök, Hangácsi, számítható kivételnek, hiszen ő a személyes jelenlét kancellárja címmel is előfordul, ami, tekintve püspöki rangját és addigi politikai szerepét, érthető is, viszont nem változtat a tényen, hogy Várdai diáktársa volt. Mindez azt mutatja, hogy teljesen nem valósult meg a nagy és a bírói kancellária különválasztása, ahogy azt pl. Bónis gondolta. A királynak a nagybírának küldött parancslevelei változatlanul a fő- és titkos kancellárokat nevezik meg a személynök előtt, ez azonban talán mégsem volt pusztán fikció.⁴⁶ Ezzel kapcsolatban kell szólni arról, hogy 1464-ben egyesítették-e a nagy és a titkos kancelláriákat. Szilágyi, mint láttuk, helyesen csak a fő- és a titkos kancellári tisztek egyesítéséről szólt. Bónis viszont rámutatott, hogy mivel 1464-ig nem volt Mátyásnak nagypecsétje (kettős pecsétje), a nagy kancellária nem létezhetett, noha főkancellár működött Szécsi bíboros primás személyében.⁴⁷ Ez igaz is, viszont a főkancellár alá tartozott a reformig a bírói pecsétet használó különös jelenlét bírósága, s ezért nem véletlen, hogy ebben az időben a későbbinél jóval többször adtak ki nem bírói ügyekben is királyi okleveleket a bírói pecséttel megerősítve. Addig a nagy kancellária, illetve 1458 és 1464 közt a különös jelenlét jobban függött a királyi tanácstól, mint az attól független titkos kancellária, a reform után az egész kancellária bizonyos mértékben a királyi tanács, azaz a főpapok és bárók testülete ellenőrzése alá került. Már 1977-ben a reformot a koronázáskor a király és az urak közti kompromisszumként fogtam fel: a kancellária részben kicsúszott az uralkodó kezéből, viszont szabad kezét kapott a pénzügyigazgatásban, így került sor a kincstári reformra.⁴⁸ Ehhez csak azt tehetem hozzá, hogy a király a kancelláriát,

⁴⁶ Bónis: mint 17: 254-255. o.

⁴⁷ Uo. 221. o.

⁴⁸ Kubinyi András: „A királyi tanács az 1490. évi interregnum idején (II. Ulászló választási feltételeinek létrejötte)”, *Levélári Közlemények* 48-49 (1977), 75-78. o. Megjegyzem, hogy

beleértve annak bírói osztályát, egy baráti, a király által megbízhatónak tartott klikk kezére adta.

Hozzá kell tennünk, hogy a kancellária szervezetében nem történt semmi olyan, amelynek ne lett volna már előzménye. Már Bónis is rámutatott arra, hogy korábban több évtizedig ugyanaz a személy volt fő- és titkos kancellár, 1440 és 1445 közt pedig maga a kancellária is egységes volt.⁴⁹ Azt is láttuk, hogy korábban is előfordult, hogy egyszerre többen, köztük maga Vitéz és Várdai, egyszerre viselte ugyanezt a tiszteletet. Vitéz ismerte a korábbi rendszereket is, lényegében ahhoz tértek vissza. Itt kell visszautalni arra is, hogy a kancellária mennyiben volt valóban hivatal, és mennyiben csak oklevélleíró segédhivatal. Noha Moraw professzor szerint, mint láttuk, a kancellária több volt egy oklevélleíró szervnél, nézetem szerint ez nem áll. A hatalom a kancellárok kezében volt, hiszen ők pecsételték meg az okleveleket, általában ők vezették rá azokat a kancelláriai jegyzeteket, ezért nevüket az általuk megpecsételt okleveleken nem szokták referensként feltüntetni. Ők mindvégig a királyi udvar kancellárjának számítottak, ami a királyi udvar nagy szerepét igazolja. A szakirodalomban nagyon kiemelt, de 1464-ben még épphogy előforduló titkárokat soha sem nevezik sem a kancellária, sem az udvar titkárainak, hanem királyinak. Ők tehát szervezetileg nem tartoztak a kancelláriához, hanem mint az uralkodó írástudó és művelt tanácsosai legfeljebb kiegészítettek ott olykor – 1464-ből még ezt sem tudjuk igazolni.⁵⁰ Mindebből az következne, hogy a fő- és titkos kancellároknak állandóan a király környezetében kellett tartózkodniuk, esetleges eltávozásuk esetén pedig vagy helyetteseiknek adták át a pecsétet, vagy pedig a király valamelyik más pecséttel erősítette meg az okleveleket. Mátyás alatt számolhatunk így a gyűrűspecséttel, vagy pedig egy 1468 és 1473 között használt kisebb titkos pecséttel (a későbbi pecsétekről most nem szólok).⁵¹ Ezek mellett kialakulhattak külön irodák is. Bonfini úgy tudta, hogy a két fő- és titkos kancellár, Várdai és Vitéz úgy osztotta meg egymás közt a feladatokat, hogy

azóta egyes kérdésekben, így Vitéz János szerepének értékelésében módosítottam álláspontomon. Vö. fenn, 24.

⁴⁹ Bónis: mint 17: 224. o.

⁵⁰ Kubinyi: mint 22 és 24. – Uő: „A királyi udvar kormányzati szerepe Mohács előtt. Akadémiai székfoglaló értekezés”, sajtó alatt.

⁵¹ Kubinyi: mint 22: 89-90. o.

az egyik félévben az egyik, a másikban a másik kancellárkodott.⁵² Ezt nehéz elfogadni, hiszen a *datum per manus* formulák mindig Várdait említik, az ő sziglái sok oklevélen fordulnak elő, Vitézén pedig eddigi tudomásom szerint csak egyen. Várdai szigláit épp úgy megtaláljuk függő kettős, mint titkos pecsét alatt kiállított okleveleken.⁵³ Bizonyos mértékben esetleg változást tételezhetünk fel az akkor már bíboros főkancellár halála előtti hónapokban. Egy 1470. november 27-én kelt kettős pecsétetes oklevelen olvasható a következő: „c. pr. d. r. S. cardinalis Colocensis”. Van „lecta” jel is: „M. L.”⁵⁴ A bíboros tehát szabályszerűen maga vezette rá a királyi parancsra utaló jegyzetet. Ezzel szemben egy december 17-én Budán kelt és függő titkos pecséttel ellátott oklevélen István kalocsai érsek relatiós jegyzetben szerepel, ami arra utalhat, hogy noha a főkancellár Budán tartózkodik, a titkos pecsét nincs nála.⁵⁵

A kancelláriáról alkotott képem megváltoztatásához erősen hozzájárult két ügy, amelyeket korábbi tanulmányomban részletesen tárgyaltam. A pozsonyi aranybulla története az egyik. Ez 1464. május 27-én kelt. Ezzel szemben Várdai szeptember 14-én ír István budai plébánosnak, hogy adja át a pozsonyiaknak az oklevelet, valamint egy másikat a Szentgyörgyi grófoknak. A plébános pedig Bécsből közölte október 22-én a pozsonyiaknak, hogy plébániája hitszónoka vagy kórusmestere fogja átadni. Az 1465. december 20-án meghalt Aloth István budai plébános (egyben kamarcsai főesperes a zágrábi káptalanban) Cillei Ulrik, majd V. László – feltehetően ausztriai – kancellárja volt,⁵⁶ aki mint ilyen Várdaiékkal nyilván jó kapcsolatban lehetett. Arra nincs adat, hogy ekkor a magyar kancelláriában dolgozott volna, úgyhogy mintegy baráti segítséget nyújtott Várdainak. (Az ügy háttérében az oklevél elkészítéséért járó díj kifizetése volt.) A másik ügy talán még tanulságosabb: 1469. április 25-én Olmützben kelt Mátyás király három, titkos pecséttel és királyi commissió jegyzettel ellátott, a hét szász szék javára kiadott oklevele. Május 17-én Nagyszében város megbízottja Budáról számol be arról városának, hogy sikerült a királynál kijárnia az okleveleket, de a kancellár nem adja ki, amíg ki nem

⁵² Bonfinis, Antonius de: *Rerum Ungaricarum Decades*, ed. Iosephus Fögel – Béla Iványi – Ladislaus Juhász, IV., Budapest 1941, 18. o.

⁵³ Lásd rá példákat a 24. jegyzetben idézett tanulmányaimban, ill. alább, Várdai tartózkodási helyei felsorolásában.

⁵⁴ Dl. 38867. Az M.L. sziglát nem tudjuk feloldani.

⁵⁵ Dl. 17098.

⁵⁶ Bónis: mint 17: 213. o. 60. j.

fizetik.⁵⁷ Ebből az következik, hogy a kancellár nem volt a királlyal Morvaországban. Azt viszont nem tudjuk, hogy az okleveleket Olmützben pecsételték-e meg, de a kancellár nélkül nem adhatták ki, vagy pedig – és ez a valószínűbb – a pecsételéssel várni kellett, míg megtalálták a kancellárt. Sajnos, nem tudjuk, hogy Várdai akkor Budán volt-e, valószínűbb azonban, hogy Matucsinairól van szó. (Várdai mégis főkancellár, sőt bíboros, így nem valószínű, hogy egyszerűen kancellárnak nevezzék.) Az oklevélkeltezők nehézségére azonban hasznos az adat.

Talán egy másik módszerrel valamivel többet tudhatunk meg. Rekonstruálni kell a kalocsai érsek és főkancellár tartózkodási helyeit: mikor és mennyi ideig mutatható ki a király környezetében, látta el hivatali kötelezettségeit, távolléte alatt pedig hogyan működött a kancellária. Ez lényegében a középkori történetírásban már régen ismert itinerárium-kutatást jelenti, amelyre Magyarországon a nemzetközi irodalomra is hivatkozva Engel Pál nyújtott szép példát.⁵⁸ Egy uralkodó esetében viszonylag teljes itineráriumot készíthetünk, más középkori személyiségekre már nehezebben. Ez még a nagybírók esetében is szinte lehetetlen, hiszen az ítélőmesterek akkor is állíthattak ki uruk nevében és pecsétjével okleveleket, ha az nem volt jelen. Várdai esetében szerencsés helyzetben vagyunk: a Zichy család levéltára megőrizte levelezését. Az érsek ugyanis távolból, levelekkel igazgatta kisvárdai uradalmát. Ezekon kívül is maradtak fenn levelei, amelyeket vagy egyedül, vagy másokkal közösen írt. Számítani kell arra, hogy más oklevéladók kiadványaiban is utalnak jelenlétére, valamint ez utóbbit igazolja az is, ha saját kezűleg szignált egy keltezett királyi oklevelet. Ezeknek természetesen nem ugyanaz a forrásértéke, mint saját leveleinek, benyomásunk szerint azonban a fennmaradt oklevelek között nincs olyan, amelyek helymegjelölésének idejét kétségbe lehetne vonni. Így Várdai itineráriumát ugyan nem állapíthatjuk meg, elegendő adattal rendelkezünk mégis, hogy legfontosabb tartózkodási helyeit, és részben ezek időtartalmát rekonstruálhassuk. Megjegyzem, hogy a teljes levéltári anyagot nem néztem át, úgyhogy kiegészítések lehetségesek. A tartózkodási helyek vizsgálata egyben arra is adhat támpontot, hogy milyen mértékben tudott főpásztori kötelezettségeinek eleget tenni.

⁵⁷ Kubinyi: „Vitéz János és Janus Pannonius”, mint 24: 14-15. o. Itt részletesebben ismertetem a fenti két ügyet.

⁵⁸ Engel Pál: „Hunyadi János kormányzó itineráriuma 1446-1452”, *Századok* 118 (1984), 974-997. o.

Csak a Mátyás trónralépése és Várdai halála közti időszakot figyelembe véve 79 tartózkodási helyre utaló adatot találtam, ami más hasonló szerepet betöltő korabeli úrhoz képest eléggé magas szám. Igaz, vannak köztük hosszabb időszakok, amikor nem tudjuk, hogy épp hol volt a kalocsai érsek, máskor meg egymás követő napokra vonatkoznak adataink. A 79 adatból 52 Várdai saját kiadványa. Mielőtt azonban ezeket tárgyalnánk, vissza kell térnünk az érsek életpályája ismertetésére, amelyet 1461-nél hagytunk abba. Bár 1461. december 15-én Budán tartózkodott Várdai, a december 24-én tartott királyi tanácsban nem jelent meg.⁵⁹ Ott volt viszont 1462. május 6-án a Vácott tartott tanácsülésen, majd a május végi budai országgyűlésen azon országnagyok közé tartozott, akik kezességet vállaltak azért, hogy Mátyás többé nem vet ki adót. Ezt az adót a III. Frigyes császárnál lévő korona visszaváltására szavazták meg.⁶⁰ Június 7-én még a fővárosban tartózkodott, amikor a király az ő kérésére felmenti Kisvárdát a kamara haszna adó fizetése alól. Vagy éppen az időben, vagy – és ez a valószínűbb – épp ezt megelőzőleg került sor arra a különös tervre, amellyel Mátyás rendezni akarta Szlavónia ügyeit és a zágrábi püspökség zavaros helyzetét. (Itt két kinevezett püspök, Csupor Demeter és Debrentei Tamás állt egymással szemben.) A király Vitéz Jánost akarta Váradról áthelyezni Zágrábba, egyben a kalocsai érsekséget is neki akarta adni. Várdai kárpótlásul a váradi püspökséget kapta volna, érseki címe érintetlenül hagyásával. A kalocsai érsek ebbe nem ment bele, viszont támogatta Vitézt a zágrábi rendcsinálásban, aki váradi püspök maradt.⁶¹ Rövidesen mozgósításra került sor a török ellen: 1463. május 18-án Bátmonostorban békült ki az ott táborozó király és Vitovec szlavón bán. Az egyházmegyéje területén tartott királyi tanácsi ülésen nyilvánvalóan megjelent Várdai érsek is.⁶² Úgy látszik, ez év tavaszán került vissza a király kegyébe, aki utóbb a III. Frigyeszel a koronáról tárgyaló követség tagjává jelölte.

Az akkor a császár kezén levő Sopron várossal 1463. április 19-én már közölte Ulrich von Grafenegg, hogy a kalocsai és a váradi püspökök, Újlaki vajda és Pálóci László oda utaznak a császárral tárgyalni. Június 10-

⁵⁹ Az érsek tartózkodási helyeire lásd a függelékét. A tanácsülésre Kubinyi: „Bárók”, mint 22: 197. o.

⁶⁰ Uo.

⁶¹ Kubinyi: „Vitéz János és Janus Pannonius”, mint, 24: 9-10. o. – Pálosfalvi Tamás: „Vitovec János. Egy zsoldoskarrier a 15. századi Magyarországon”, *Századok* 135 (2001), 461-463. o.

⁶² Uo. 459-460. o.

én pedig maga a császár utasította Sopront, hogy engedjék be a magyar követséget: István kalocsai érseket, János váradi püspököt, Újlaki Miklós vajdát, Pálóci Lászlót és Szapolyai Imre főkincstartót, esetleg Ostfi Ferencet.⁶³ Mind a császár Bécsújhelyen, mind a Várdai vezette magyar küldöttség Sopronban 1463. július 19-én adta ki a bécsújhelyi tárgyalásokon megfogalmazott egyezményt, amely lehetővé tette a korona és Sopron város visszaadását Magyarországnak.⁶⁴ A király boszniai hadjárata idején, 1463 őszén és telén először az uralkodót kísérte, majd Zágrábból biztosította a hátszágot, végül a székesfehérvári koronázás alkalmából megtörtént a már részletesen elemzett fő- és titkos kancellári kinevezése. Együtt ment fel Mátyással Budára, majd elkísérte újabb boszniai hadjáratára.⁶⁵

Nincs nyom arra, hogy résztvett volna a király felvidéki és csehországi hadjárataiban. Érdekes viszont az 1467-es erdélyi lázadás leverése idején játszott szerepe. Egy Velencébe 1467. szeptember 16-án érkezett raguzai hír szerint a Mátyás ellen kitört lázadásban a kalocsai püspök is részt vett.⁶⁶ Ezt semmi sem bizonyítja, igaz, budai tartózkodása sem mutatható ki. Később, a lázadás erdélyi része leverése után, amikor a király Moldovába tört be, Magyar Balázssal együtt csapatokkal november elején Debrecenbe érkezett. Az év végén pedig Vitézzel, Janus Pannoniusszal és más urakkal együtt Nagyváradon várt a királyra. Feltűnő, hogy a kancellária három vezetője közül egyik sem tartózkodott az uralkodó környezetében. A nagyváradi tartózkodást használta ki arra, hogy hazamenjen Szabolcsba, 1468. január 9-én Szakolyban egyezséget kötött Kállai Lökös Jánossal. A király nevében a bírói pecséttel megerősített oklevelet a személyes jelenlét helytartója adta ki valójában, ez lehetett épp úgy István kalocsai prépost, mint utóda, Matucsinai is, ugyanis nem tudjuk, hogy mikor váltották egymást.⁶⁷

Röviden áttekintettük a kalocsai érsek élete sorsfordulóit, most le kell vonnunk a tartózkodási helyekből a tanulságokat. A 79 ezt megadó adatból a legtöbb: 23 Budára vonatkozik. Ezt követi Bács 13, Kalocsa 7, Pétervárad 5, Székesfehérvár 4, Apáti 3 keltezéssel. Hat helységben kétszer

⁶³ Házi Jenő: *Sopron szabad királyi város története* I/5. k., Sopron 1926, 65-66, 69. o.

⁶⁴ Nehring, Karl: *Matthias Corvinus, Kaiser Friedrich III. und das Reich. Zum Hunyadis- und Habsburgischen Gegensatz im Donauraum*, München 1975, 202-209. o.

⁶⁵ Lásd a függelékben, tartózkodási helyeinél.

⁶⁶ *Magyar diplomáciai emlékek Mátyás király korából 1458-1490*, II. k. (Magyar Történelmi Emlékek IV/2. k.), Budapest 1877, 68. o.

⁶⁷ Lásd a függelékben idézett adatokat.

fordult meg: Passau, Hontoka, Újlak, Hájszentlőrinc, Sopron és Zágráb. (Elképzelhető, hogy az első soproni tartózkodás napján Bécsújhelyben is volt, amelyet külön nem említek, noha biztosan ott tárgyalt a császárral.) Egyetlen tartózkodási adat 12 helysége maradt fenn: Bátmonostor, Vác, Kő, Dombó, Mohács, Zvornik, Szentistván, Zseblye, Debrecen, Nagyvárad, Szakoly és Pozsony. Ezek közül hat a kalocsai érsekség birtoka lévén, az egyházmegye feje tehát otthon volt. Ezekben, azaz Bácsott, Kalocsán, Péterváradon, Apátin, Hantokán, Szentistvánon és Zseblyén összesen 30 alkalommal mutatható ki Várdai, ami azt mutatja, hogy 42,1 % azon helységek aránya, amelyek birtokosa volt.

Kissé más lesz a kép, ha az egy helyen hosszabb ideig kimutatható tartózkodásait állítjuk össze, illetve, ha ezeket egybevetjük a király itineráriumával.⁶⁸ Várdai e szerint február végén, vagy március elején érkezett haza 1458-ban külföldről, március végén biztosan Budán volt. Az év folyamán csak két adat maradt fenn, mindkettő szerint egyházmegyéjében tartózkodott. Nem igazolható, de ki sem zárható, hogy megjelent az 1458-1459 fordulóján tartott szegedi országgyűlésen. Ugyan 1459 februárban megjelent azon a gyűlésen, ahol a főpapok és főurak kinyilvánították a király iránti hűségüket, utána azonban hazament. Április 16-án ugyanis Mátyás levélben utasította Budáról, hogy küldje el pecsétjét, mert a pápai legátus szerint minden a királytól a pápának küldött levelet négy magyar főpapnak is meg kell pecsételnie.⁶⁹ Ez a teljesen szokatlan és egy uralkodó szuverenitását sértő eljárás könnyen megmagyarázható. Februárban egy főúri klikk ellenkirálynak választotta III. Frigyes császárt. Április 7-én az ő pártja győzött Mátyás serege felett Körmenátnél, és bár a király propagandája azt győzelemként akarta eladni, a pápa előtt biztosítani kellett, hogy a legtekintélyesebb főpapok mellette állnak.⁷⁰ Várdai nyilván

⁶⁸ Az alábbiakban a kalocsai érsek esetében a függelékre utalok, a királyi itineráriumot pedig az alábbi munka alapján használom fel: Sebestyén Béla: *A magyar királyok tartózkodási helyei*, Budapest 1938, 85-89. o. Megjegyzem, hogy Sebestyén munkája sem nem teljes, sem nem fogadható el minden esetben. Többségében a királyi oklevelek kelethelyéből indult ki, de pl. a bírói pecsétnek nem kellett szükségképp ott lennie, ahol az uralkodó épp tartózkodott. Nagyjából és egészében, főleg, ha a király hosszabb ideig egy helyen vagy vidéken volt, mégis támaszkodni lehet rá.

⁶⁹ Dl. 88336.

⁷⁰ Veszprémy László: „Reddidit amissum fugiens germanus honorem. Az 1459-es körmenáti ütközetek historiográfiájához”, in *Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére*, szerk. Csukovits Enikő, Budapest 1998, 320-323. o.

óvatosságból is otthon várta ki a fejleményeket. Az év közepén ugyan a fővárosban találjuk, azonban 1459 őszétől 1461 tavaszáig kizárólag egyházmegyéjéből van rá adatunk. Udvardy az érsekről írt életrajzában utal arra, hogy 1460 márciusában Bécsbe kísérte el a császárhoz Mátyás királyt,⁷¹ ez az adat azonban tévedésen alapszik. Két budai tartózkodásra maradt adat 1461-ből (az elsónél szerezte meg Bálványos várát családjának Mátyástól, másodszer az év vége felé a király hívta magához⁷²), különben egyházmegyéjében tartózkodott, és a török elleni védekezés ügyével is foglalkozott. Várdai a jelek szerint Mátyás uralkodása első három csztendejében a jelek szerint igyekezett magát kivonni a közügyekből. Ezzel magyarázható, hogy az 1462 májusa előtt tartott egyetlen ismert királyi tanácsi ülésen sem mutatható ki a jelenléte. Teljesen azonban nem tarthatta magát távol, mert a király időnként nem nélkülözhetette az ország második egyházi méltóságának legalább formális támogatását.

A változást a már ismertetett zágrábi ügy, a korona ügyében küldött követség, valamint az 1463-ban indított törökellenes hadjárat hozta magával, amelyben az érsek tevékenyen vett részt. Mátyás 1462-ben juttatta neki a gazdag péterváradi apátságot kommandába.⁷³ Így került sor a koronázás alkalmával udvari fő és titkos kancellári kinevezésére: 1463 szeptemberétől lényegében folyamatosan a király környezetében, vagy az uralkodó megbízásában eljáróként találjuk. Mintegy szimbolikus jelentőségű, hogy Mátyás szeptember 12-én Péterváradon, azaz az érsek várában és közreműködésével kötött szerződést Velencével. Fehérvárról főkancellárként Budára, majd onnan a török frontra kísérte urát. Visszatérve Bácsott látta vendégül Mátyást. Azt nem tudjuk, hogy hol tartózkodott 1464-1465 telén, 1465 tavaszán azonban Budán találjuk. Július 17-én péterváradi várában mutatható ki, mialatt a király Budán volt. Szeptember elején együtt van az uralkodóval Budán, októberben és decemberben azonban otthon találjuk Bácsott. Mivel ugyanakkor a király is a délvidéken tartózkodott, elképzelhető, de nem igazolható, hogy legalább egy ideig az érsek is vele volt. Konkrét adatunk ugyan nincs rá, de a január 12-én

⁷¹ Udvardy: mint 33: 304. A helyes kelet 1470, ugyanis az Udvardy által idézett bécsi látogatás tíz évvel később történt, a forrás szerzője, Bullati, akkor volt követ. Megjegyzem, hogy nincs szó a követjelentésben a kalocsai érsekről. *Magyar Diplomacziái Emlékek*, mint 66: 71-75. o. Ismerjük Mátyás kísérete tagjait, nincs köztük Várdai. Ld. Kubinyi: „Bárók”, mint 22: 197. o., ld. 14.

⁷² Uo. 305. o.

⁷³ Takács Miklós: *A belakúti/péterváradi ciszterci monostor*, Újvidék 1989, 40. o.

hontokai birtokán írt levele alapján biztosra vehető, hogy részt vett a néhány főpappal és báróval együtt január elején Tolnavárott tartott gyűlésen.⁷⁴ Nem kísértc el azonban királyát Budára, aki ott január 13-án a titkos pecséttel megerősített oklevelet adott ki;⁷⁵ az érsek azonban keltezéscsi tanúsága szerint január 12-én hontokai, 14-én pedig szentistváni birtokán tartózkodott. Mátyás 1466 július elejéig mutatható ki fővárosában, ez alatt csak a március 31-i királyi tanácsülésen volt az érsek-főkancellár biztosan jelen, akit május-június folyamán az érseki birtokon tudunk kimutatni. A nyáron a király Zágrábba ment, oda Várdai követte, aki augusztus 8-án maga is Zágrábban tartózkodott. Nincs adatunk az érsek hollétééről 1466 utolsó hónapjaiban és 1467 elején, 1467 februárjában azonban Apátin, Bodrog megyei birtokán volt. Az április 1-én zárult budai országgyűlésen részt vehetett: március 17-én Budán keltez levelet. Utána csak július 21-én ír péterváradi várából levelet. Elképzelhető, hogy az országgyűlés után hazament.

Már utaltam arra, hogy az ún. erdélyi lázadás idején csapataival a Felső-Tisza vidékére érkezett, de nem csatlakozott a királyhoz, karácsony táján pedig főkancellár társával és Janus Pannonius titkos kancellárral Nagyváradon tartózkodott. A király viszont, a moldovai kudarc után hazatérve, karácsonytól Brassóban volt. A pécsi püspök-költő a nyáron és az ősz elején püspöki székhelyén maradt, feltehetően azzal a feladattal, hogy fenntartsa a rendet a délvidéken. (A lázadás ugyanis – szemben a királyi propagandával – országos méretű volt.) Október 15-én még Pécsen fejezte be egyik művét, október 25-én azonban már Nagyszebenben vesztegette meg hatalmas összeggel, 500 forinttal a szász Szebenszék, tehát csatlakozott a királyhoz.⁷⁶ Mint említettük, karácsonykor a három kancellár egyike sem volt együtt Mátyással. Ennek meg is volt az értelme, északkeleten még nem hódoltak meg a szintén fellázadt Szapolyaiak, a Nagyváradon összegyűlt főpapok és bárók rendfenntartó feladatot láttak el. Ki vezette ez alatt a kancelláriát? Sajnos, ezt nehéz eldönteni. Karácsony tájáról nem ismerek királyi okleveleket, utána pedig Vitéz vagy Janus Pannonius már

⁷⁴ *Decreta regni Hungariae. Gesetze und Verordnungen Ungarns 1458–1490*, Francisci Döry collectionem manuscriptam additamentis auxerunt, commentariis notisque illustraverunt Georgius Bónis, Geisa Érszegi, Susanna Teke (Publicationes Archivi Nationalis Hungarici. II/19. k.), Budapest 1989, 158. o.

⁷⁵ Dl. 61033.

⁷⁶ Kubinyi: „Vitéz János és Janus Pannonius”, mint 24: 17–18. o.

csatlakozhatott a királyhoz. (Várdai nem, hiszen ő január 9-én Szakolyban volt.) Az 1468. január elején kelt királyi okleveleken azonban két típusú kancelláriai jegyzetet találunk. Az egyik a szokásos „*commissio propria domini regis*” helyett a teljesen szokatlan „*propria commissio domini regis*” formát használja,⁷⁷ más okleveleken pedig a puszta „*commissio domini regis*” jegyzetet találunk.⁷⁸ Az oklevelek kiadói szerint valamennyi a titkos pecséttel lett megerősítve. Ez azért lényeges, mert a puszta „*commissio domini regis*” jegyzetet többnyire a bírói pecsét alkalmazása esetén használták. Egy biztos, a kétfajta kancelláriai jegyzet alkalmazása két személyre utal, a szokatlan „*propria commissio*” jegyzet pedig feltétlenül a korábbi és a későbbi kancelláriai vezetéstől tudatos elhatárolódást mutat. Tovább bonyolítja az ügyet, hogy Erdélyből hazajövet a király Debrecenben tartózkodott néhány napig. Itt egy hártya oklevélen, amelynek hátlapján a királyi könyvekbe való bevezetést igazoló „*Registrata*” jegyzet olvasható, ugyancsak a „*propria commissio domini regis*” jegyzet látható a jobb felső sarokban. Ami döntő: a pecsét, világosan felismerhetően, nem a titkos, hanem a bírói pecsét volt!⁷⁹A kérdést nem tudom megoldani, erre csak akkor lesz lehetőség, ha valaki átvizsgálja a kb. 15 000 fennmaradt Mátyás-oklevelet, és így dolgozza fel a kancelláriai jegyzetek problematikáját.

Várdairól 1468 tavaszán és nyarán csak egy-egy adat maradt fenn. Az első kelethely Bács, a második Kalocsa, tehát a két érseki székhely. A király pedig előbb a Felvidéken, majd Csehországban hadakozott, végül szeptemberre országgyűlést hívott össze Pozsonyba. Az érsek egyházmegyéjéből utazott Pozsonyba, útközben szeptember 4-én Székesfehérvárott volt. Mátyás innen Budára ment, majd az év végén indult újra Csehországba, ahonnan csak 1469 nyár végén tért haza, közben cseh királlyá koronázták. Várdai márciusban Budán tartózkodott, noha a király nem volt otthon. Valószínűleg a jelentősebb itthon maradt urak jöttek össze a fővárosban, legalább is Lócse város egy 1469. február 17-én kelt levele szerint az esztergomi érsek, a tárnokmester és a nádor összejönnek, hogy az

⁷⁷ 1468. január 1: *Urkundenbuch*, mint, 32: Bd. VI., 315. o. – Január 3: uo. 315, 316, 317. – Január 4: uo. 319, 320. Valamennyi Brassóban kelt.

⁷⁸ 1468. január 1. Dl. 59551. – Január 4: *Urkundenbuch*, mint 32: 317. – Ezek is brassói kiadványok.

⁷⁹ 1468. február 4. Somogy Megye Levéltára, Zichy család levéltára, 94. sz. Regesztáját kiadta Borsa Iván: „A Somogy Megyei Levéltár Mohács előtti oklevelei”, in *Somogy megye múltjából. Levéltári Évkönyv* 14 (1983), 49. o. 101. sz.

oktávákön ítéelkezzenek.⁸⁰ Mind a király, mind a főkancellár Budán tartózkodott 1470 januárjában. A főpapok és a bárók gyűlésével az uralkodó adót szavaztatott meg, és nyilván megtárgyalták a Mátyás és III. Frigyes közti közlégő bécsi csúcstalálkozót is.⁸¹ A kalocsai érsek nem kísérté el uralkodóját. Az uralkodó rövid budai tartózkodás után visszament Csehországba, Várdai viszont a jelek szerint egy júniusban történt budai látogatáson kívül, amikor egy személynöki oklevél szerint bizonyos megegyezés történt előtte valamint a főpapok és bárók előtt, október végéig egyházmegyéjében volt. A közben kancelláriai feladatokat ellátó Matucsínai Gábortól visszakapta a személyes jelenléti bíróság irányítását, azaz a király bírói pecsétjét István kalocsai prépost. Mindenesetre érdekes, hogy 1470. március 16-án Mátyás nevében Kalocsán iktatóparancsot állítanak ki.⁸² Mivel a titkos pecsét valószínűleg a király környezetében volt, ezt a kalocsai prépost állította ki otthon a nála levő bírói pecséttel. Ezt támasztja alá egy személyes jelenléti privilegiális oklevélen 1470. december 12-én „S. pp. Col.”, azaz István kalocsai prépost *lecta* jele.⁸³

Az uralkodó októberben érkezett vissza Budára. A novemberi országgyűlésre megjelent a kalocsai érsek is, ahol újból kezességet vállalt a királyért, hogy nem vet ki a rendek beleegyezése nélkül új adót. (Miként ez januárban történt.) Úgy látszik, hogy Várdai karácsonyig biztosan a fővárosban maradt, sőt kancellári kötelességének is eleget tett. Nem sokkal később, legkésőbb 1471-ben azonban meghalt.⁸⁴ Ekkor már bíboros volt, az első a kalocsai érsekek közül. Szécsi Dénes bíboros primás halála után Mátyás 1465-ben felterjesztette a pápának Várdait (és nem Vitéz Jánost!) bíborosi kinevezésre, azonban ez csak 1468 elejére valósult meg.⁸⁵ Így ő lett az ország rangidős főpapja.

Mint láttuk, minden tekintélye és befolyása ellenére Kalocsa főpapja az 1464-es évet leszámítva nagyon gyakran volt távol az udvartól, szinte csak országgyűlések vagy királyi tanácsi ülések alkalmából jelent meg. Az kétségtelen, hogy 1462 májusától kezdve az összes általunk ismert királyi

⁸⁰ Iványi Béla: *Bártfa sz. kir. város levéltára* I. k., Budapest 1910, 1767. sz.

⁸¹ A budai gyűlésről levelek tanúskodnak, ezek szerint az érsekek, tehát mind Vitéz, mind Várdai megjelentek. *Scriptores rerum Silesiacarum*, Bd. XIII., Breslau 1893, 14-15. o.

⁸² Iványi Béla: *A Római Szent Birodalmi Széki Gróf Teleki család gyömrői levéltára*, Szeged 1931, 268. sz.

⁸³ Bónis: mint 17: 254. o. 59. j.

⁸⁴ Udvardy: mint 33: 315. o.

⁸⁵ Uo. 308-310. o.

tanácsi ülésen ott volt, egyedül az 1470-ben a királyt Bécsbe kísérő tanácsstagok közül hiányzott. Ugyanez mondható el az országgyűlésekről. A kancellária vezetésében való tényleges közreműködése azonban – leszámítva hivatalviselése első évét, és bizonyos megkötésekkel (titkos pecsétes oklevélen relatiós jegyzete olvasható) élete utolsó hónapját – nem mutatható ki. A koronázás alkalmával hozott 1464:23. tc. ugyanis előírta, hogy V. László és Mátyás koronázás előtti okleveleit 1465. április 1-ig a királynak újra meg kell erősíteni, különben érvénytelenek.⁸⁶ Ez azt jelenti, és a fennmaradt okleveles anyag is ezt bizonyítja, hogy egy évig a kancellária gözerővel volt kénytelen dolgozni. Itineráriuma tehát megerősíti a tanulmány első részében jelzett problémákat. Az erdélyi, a felvidéki és a cseh hadjáratok idején változatlanul nem tudjuk egyelőre, hogy hogyan működött a kancellária.

Egyes esetekben biztos, hogy a később kancellárrá előlépett Matucsinai Gábor vezette Várdai távollétében a kancelláriát. Amikor az 1466. januári tolnai gyűlés után a kalocsai érsek egyházmegyéjében maradt, biztosan rá kell gondolnunk. Január 16-án Budán a király két oklevelet adott ki az időközben esztergomi érsekké kinevezett Vitéz János, azaz a névleges másik főkancellár javára. Az egyik a kettős pecséttel történt, s ezt egyben Ország Mihály nádor is ellátta a gyanú elkerülése végett függőpecsétjével, mivel a kettős autentikus pecsét „most a mondott János érsek úr kezében van”. Ilyen megjegyzés, nem került a másik, ugyancsak az érsek számára kiadott, de titkos függő pecséttel megerősített oklevélre. Viszont mindkettőt aláírta Gábor alkancellár.⁸⁷ A távol levő Várdai ekkor tényleg átadhatta a kettős pecsétet társának, aki mintegy helyettesítette. Ez csak erre az időre szólhatott, mert 1464. április 26-án Várdai is kapott függő kettős pecsétes privilégiumot, amelyet főkancellársága miatt ugyancsak megpecsételt Ország Mihály nádor is.⁸⁸ Kettős pecsétek esetében tehát a két főkancellár tényleg helyettesítette egymást, ez azonban nem vonatkozik a jelek szerint a titkos pecsétre. Mivel mindkettőt aláírta az alkancellár, a valóságban ő vezethette – legalább is 1466 elején – a kancelláriát. Többet tudhatnánk, ha Vitéz és Matucsinai tartózkodási helyeit is ismernénk.

Roszzabb a helyzet a király csehországi háborúi idején. Nem érzem feladatomnak a királyi oklevelek diplomatikája és pecséthasználata

⁸⁶ *Decreta*, mint 74: 147-148. o.

⁸⁷ Df. 248080, 248081.

⁸⁸ Dl. 88393.

feldolgozását, ezért csak néhány példával szeretném megvilágítani a helyzetet, s ezzel utat mutatni a további, részletesebb kutatás számára, és csak az 1469-es és 1470-es esztendőkből, Mátyásnak Csehországban kelt okleveleivel kapcsolatban. Utalni kell arra, hogy ekkor a király már egy újabb pecsétet is használt, amelyet kisebb pecsétnek, vagy kisebb titkos pecsétnek neveztek, és amelynek Kumorovitz szerint kb. 2,5 cm volt az átmérője.⁸⁹ (Megjegyzem, hogy rányomott pecsétnél nem lehet teljesen pontos méretadatot adni.) Mátyás 1469-ben – legalább is a kiadó véleménye szerint – Csehországban többször adott ki titkos pecséttel megerősített okleveleket.⁹⁰ Ugyanakkor azonban több, ugyancsak Csehországban kiadott oklevelén megjelenik a kisebb (titkos) pecsét is.⁹¹

Ugyancsak megtaláljuk 1470-ben Magyarországon kívül kiadott okleveleken a titkos pecsétet. Az 1470. február 8-án Bruck an der Leitha városban keltezett⁹² és a február-márciusi csúcstalálkozó idején kiadottaknál ezt használták.⁹³ A bécsi út elején, 1470. február 8-án Bruck an der Leithából írt Tabiási László mester kancelláriai jegyző a hét erdélyi szász széknek. Elintézte a királynál, hogy ne kelljen nekik hadiszekereket küldeni. A királyi oklevél kiváltására 60 forintot ígért a kancellárnak, azzal, hogy nagybőjt első hetében a szászok ezt kifizetik: kéri, hogy küldjék el a kancellárnak. A szóban forgó oklevél különben január 29-én kelt Budán,

⁸⁹ Kumorovitz, mint 19: 12, 18. o. 78. j.

⁹⁰ Március 6. Brünn: *Urkundenbuch*, mint 32: Bd. VI., 379. o. – Április 16. Olmütz: uo. 388. o. – Április 25. Olmütz: uo. 391-394. o. – Május 3. Olmütz: uo. 397-398. o. – Június 13. Boroszló: uo. 408-409. o. – Július 17. Brünn: Házi, mint 43: I/5. k. 287. o. – Október 27. Magyar-Brod: *Urkundenbuch*, mint 32: Bd. VI., 423-424. o. – A május 3-in: „*commissio domini regis*”, az október 27-in: „*de commissione domini regis*”, a többin: „*commissio propria domini regis*” jegyzet olvasható. Igaz, egy másik május 3-i, ugyancsak titkos pecsétés olmützi oklevelén: „*commissio propria domini regis*” a jegyzet. (Kassa város levéltára, Coll. Schwartzbachiana Nr. 386.)

⁹¹ 1469. február 3: *Urkundenbuch*, mint 32: Bd. VI., 371-372. o. A *corroboratio*: „*pendentis sigilli nostri minoris munimine roboratas*” Brünnben kelt, a király saját kezűleg írta alá. – Február 4. Brünn: uo. VI. k. 373. o. Jegyzete: „*commissio propria domini regis*”. – Július 28. Wezele erődítmény ostroma: uo. VI. k. 413. o., Dl. 88479. Jegyzete: „*commissio domini regis*.”

⁹² *Urkundenbuch*, mint 32: Bd. VI., 443. o. A jegyzet: „*commissio domini regis*”.

⁹³ Uo. Február 15 és március 8. között, Eruszt János relatójára, csak azt nem tudjuk, hogy a kincstartó is Bécsben volt. – Február 21: uo. 445-448. o. Mátyás öt oklevele, de nem ismerjük pecsétjükét. A jegyzet: „*commissio propria domini regis*”. – Február 22: Kassa város levéltára, Archivum secretum. B. Privilegia 38. sz. és F. Telonia 70. sz. Mindkét titkos pecsétés oklevelén „*de commissione domini regis*” jegyzet olvasható.

„*commissio propria domini regis*” jegyzetet tartalmaz és a titkos pecséttel van megpecsételve.⁹⁴ A szóban forgó kancellár csak Matucsínai lehet, hiszen a jegyző nem főkancellárnak nevezi, és tudtunkkal Gábor úr nem kísérte el Mátyást Bécsbe.

A többi, külföldön kelt, 1470 évi Mátyás-oklevelet részben a kisebb titkos pecséttel,⁹⁵ részben azonban a gyűrűs pecséttel erősítették meg.⁹⁶ Azt nem tudjuk, hogy ki vagy kik kezelték ezt a két pecsétet, mint ahogy azt sem, hogy korábban, amikor a titkos pecséttel erősítette meg külföldön okleveleit, az kinél volt. A bécsi csúcstalálkozó idejében feltételezhetjük, hogy a másik fő- és titkos kancellár, Vitéz János most tényleg ellátta feladatát, de ez egyáltalán nem biztos. Az 1469. április 25-én Olmützben kelt titkos pecsétetes oklevelekről már fent láttuk,⁹⁷ hogy ezt az oklevélben kedvezményezettek csak jóval később, Budán kapták meg, miután itt tárgyaltak a kancellárral, és végül nyilván fizettek neki. A kancellár tehát akkor sem volt jelen, amikor a titkos pecsét a királlyal volt. Így tehát lényegében csak az látszik biztosnak, hogy a kancellária, esetleg kancelláriák – hiszen kell a kisebb titkos és gyűrűs pecséttel is számolni (nem véve most figyelembe a cseh királyi pecsétet, amelyet, ha magyar ügyben használtak, azt mindig kiemelték) – irányítását nem ismerjük.⁹⁸ Elképzelhető, hogy nem is egy személy volt felelős az oklevelek kiállításáért, hiszen a *commissio*s kancelláriai jegyzetek szövegezésénél nehéz szabályszerűséget kimutatni. Az sem zárható ki, hogy Mátyás csehországi tartózkodása idején, amikor a titkos pecsétet nem vitte magával, a régi szokásoknak megfelelően itthon a király nevében okleveleket állítottak ki. A kérdés az, hogy ehhez csak Várdai fő- és titkos kancellárnak volt-e joga, vagy Matucsínai kancellárnak is. Budán 1470. június 28-án kelt pl. a király egy Ernuszt János kincstartó relációjára

⁹⁴ *Urkundenbuch*, mint 32: Bd. VI., 441-442. o.

⁹⁵ Szeptember 1. Znam: uo. 465-466. o. Kancelláriai jegyzet: „*commissio propria domini regis*”.

⁹⁶ Május 2. Magyar-Brod: Kassa város levéltára. Coll. Schwartzbachiana Nr. 393. Királyi aláírással van ellátva. – Július 25. Brünn: Dl. 61053. A kancelláriai jegyzet: „*commissio propria domini regis*”.

⁹⁷ Lásd fenn, 57.

⁹⁸ Kubinyi: „A Mátyás-kori”, mint 22: 89-90. o.

kiállított adónyugtája.⁹⁹ Várdai június 23-án biztosan Budán volt, így ott lehetett öt nappal később is. A kancellária tehát a titkos pecséttel otthon volt, és a jelek szerint vele együtt a főkancellár is. Mátyás ugyanakkor azonban Csehországban tartózkodott, majd nem sokkal későbből, július 11-én van adat róla, 12-én pedig győztes csatát vezényelt.¹⁰⁰

Azt tehát megállapíthattuk, hogy Várdai István kalocsai érsek, 1464-től fő- és titkos kancellár egyáltalán nem tartózkodott állandóan a király környezetében. A kérdés az, hogy távolléte mennyiben függ össze főpásztori kötelezettségeinek teljesítésével. Az erre vonatkozó forrásokat Udvardy összegyűjtötte. Bár maradtak adatok egyházkormányzati tevékenységére, ezeket főleg segédpüspökei és helynökei látták el.¹⁰¹ Nem foglalkozott azonban azzal, hogy nagy ünnepeken hol tartózkodott volt az érsek. Mivel a kettős érsekségnek két székhelye és székesegyháza volt, Kalocsa és Bács, feltehetően felváltva látogatta ezeket. Mindkét székesegyháznak Szent Pál volt a védőszentje, így templombúcsújukat január 25-én tartották. Figyelembe kell még vennünk a nagy ünnepeket: karácsonyt, húsvétet, pünkösdöt és a Mária ünnepek közül Nagyboldogasszony napját.

Szent Pál napját 1459-ben talán valamelyik székhelyén ünnepelhette, akkor ugyanis valószínűleg egyházmegyéjében tartózkodott. Ugyanez mondható el 1460 és 1461 esetében, ekkor talán Bácsott lehetett, február 11-én ott volt. Megállapíthatatlan 1462-ben, 1463-ban lehetett talán Kalocsán, hiszen január 10-én Hontokán találjuk, 1464-ben biztosan nem volt otthon, valószínűleg 1465-ben sem. Szinte biztosan Kalocsán ünnepelte 1466-ban egyházmegyéje védőszentjét, 1467-ről nincs adat, de lehet otthoni tartózkodásával számolni. Ez valószínűtlen 1468-ban, 1469-ben éppúgy lehetett Kalocsán, mint Budán, de az előbbi a valószínűbb. Budán kereshetjük 1470-ben leginkább az érseket, bár ez nem biztos.

Húsvétkor 1458-ban Várdai még Budán lehetett, nagycsütörtökön még ott volt. A következő évben semmi adatunk nincs, akár 1460-ban. Kalocsán 1461-ben ünnepelhette meg az érsek a nagy ünnepet, hiszen négy nappal később ott volt, 1462-ről nincs biztos adat, de lehet, hogy

⁹⁹ Kassa város levéltára. Titkos levéltár. G. Contributio 11. – Azért nem a Df jelzetet használom, mert az eredetit néztem meg Kassán, ahol a pecséteket is módomban volt összehasonlítani

¹⁰⁰ Tóth Zoltán: *Mátyás király idegen zsoldosserege: a Fekete Sereg*, Budapest 1925, 141. o. – Macek, Josef: „Corvin Mátyás és Poděbrad György”, in *Hunyadi Mátyás*, mint 22: 231. o.

¹⁰¹ Udvardy, mint 33: 314-315. o.

egyházmegyéjében volt még. Ugyanezt mondhatjuk 1463-ról, 1464-ben Székesfehérvárott tartózkodott, 1465-ben talán Budán. Nincs módunk állást foglalni 1466 esetében, 1467-ben valószínűleg még a fővárosban lehetett. Elképzelhető, hogy 1468-ban az érsek Bácsott ünnepelt, három héttel húsvét előtt ott volt – az biztos, hogy egyházmegyéjében tartózkodott. Április 2-ára esett az ünnep 1469-ben, Várdai pedig március 27-én még Budán volt, így valószínűleg nem ment haza; 1470-re nincs adat.

Pünkösdt 1458-ban feltehetően Kalocsán ünnepelte az érsek, néhány hét múlva ugyanis ott volt; 1459-re nincs adat, 1460-ra sem. Budán tartózkodott viszont 1461-ben, akár 1462-ben is. Megint feltételezhetjük 1463-ban a pünkösd bácsi vagy kalocsai megülését, mert kilenc nappal előbb Bátmonostoron volt. Budán volt 1464-ben feltehetően az ünnep idején Várdai, akár 1465-ben. Bácsott viszont 1466-ban celebrálhatta az érsek pünkösdt. Nincs adatunk 1467 esetében, 1468-ban csak azt sejtethetjük, hogy az ünnep idején az érsek egyházmegyéjében volt. Nincs adat 1469-ben, 1470-ben pedig éppúgy lehetett otthon, mint egyházmegyéjében.

Nagyboldogasszony ünnepét 1458-ban a kalocsai érsek valahol egyházmegyéjében ülte meg. Nem zárható ki budai tartózkodása 1459-ben. A következő évben viszont majdnem biztos, hogy augusztus 15-én Kalocsán ünnepelt az érsek, 10-én ugyanis ott volt. Csak az valószínűsíthető 1461-ben, hogy Várdai az egyházmegyéjében tartózkodott, talán Bácsott, mert augusztus 3-án Újlakon ad ki oklevelet. Nincs adat 1462-ből, 1463-ban viszont Kalocsát tételezhetjük fel, mert 8-án ott adott ki oklevelet. A királlyal együtt egyházmegyéjében volt Nagyboldogasszony idején 1464-ben, de nem tudjuk, hol. Lehetett éppúgy egyházmegyéjében, mint Budán 1465 esetében, de 1466-ban biztosan nem volt otthon a nagy Mária-ünnepen. Biztosan egyházmegyéjében lehetett 1467-ben, de hogy hol, nem tudjuk. Ugyanezt mondhatjuk 1468-ra. Ezzel szemben 1469-ben biztosan Bácsott ünnepelte meg Nagyboldogasszony napját. Ezt valószínűsíthetjük 1470-ben is: augusztus 18-án ugyanis Bácsott volt.

Marad még a karácsony. Nincs adat 1458, 1459, 1460 években, de valószínűsíthető egyházmegyei tartózkodása. Talán Budán lehetett 1461-ben az érsek, bár 15-e után még haza is érhetett. Egyházmegyéjében tartózkodhatott 1462-ben, míg 1463-ban biztosan távol maradt székhelyeitől. Nincs adat 1464-re, 1466-ban sem tudjuk, hogy hol volt az érsek karácsonykor. Kelet-Magyarországon tartózkodott 1467-ben, 1468-ban viszont biztosan Kalocsán ünnepelte meg Krisztus születését, hiszen

december 28-án ott volt. Tartózkodási helye nem állapítható meg 1469-ben, 1470-ben pedig – amennyiben még élt – feltehetően Budán tartózkodott a bíboros.

Az eredmény: amennyiben országos feladatai nem vették igénybe, a kalocsai érsek a nagy ünnepeket egyházmegyéjében töltötte. Sajnos, pontosan csak néhány esetben tudjuk megállapítani, hogy pontosan hol is ünnepelt. Adataink többsége inkább arra látszik utalni, hogy Kalocsát tartotta igazi egyházi központjának, bár nem egyszer másik székhelyén, Bácsott is celebrált.

Tanulmányunk végére érkezve azt a tanulságot vonhatjuk le, hogy az ország egyik legtekintélyesebb embere csak akkor vett részt a király környezetében vagy annak megbízásából államügyek intézésében, ha vagy fontos esemény történt, vagy az uralkodó igényelte jelenlétét. Minden országgyűlésen, valamint az általunk ismert összetételű királyi tanácsi üléseken 1462 tavasza óta megjelent, viszont kancellár korában is hónapokig távol volt. Ebből egy általánosabb következtetést is levonhatunk. Nem számolhatunk azzal, hogy egy középkori királyunkat állandóan kísérték az ország legtekintélyesebb főpapjai és bárói, így igen gyakran az uralkodó csak néhány emberrel, azaz egy változó összetételű szűk körrel tárgyalta meg a sürgős döntést igénylő fontosabb ügyeket. Erre nem csupán Várdai a példa. Idézhetjük az 1485-1486 fordulóján tartott országgyűlésen nádorrá választott Szapolyai Imrét is: 1486. május 9-én, június 9-én és 15-én Szepesvárott, július 6-án Szomolnokon, július 27-én, szeptember 7-én és 29-én megint Szepesvárott volt. Ugyanott volt 1487-ben augusztus 23-án, majd ott temették el szeptember 12-én.¹⁰² Hasonló példákat még sokat lehetne felsorolni. Helyhiány miatt nem idézem részletesebben öccse, az 1492-ben nádorrá választott Szapolyai István tartózkodási helyeit. Budát leszámítva, ahol különben elég ritkán fordult elő, 1492-től 1496-ig leginkább Trencsénben találjuk, e mellett 1496-ban és 1497-ben Bajmócon, 1498-1499-ben pedig Pápán, ott is halt meg. Más, országos méltóságot viselő báróknál és tekintélyes főpapoknál hasonló képet láthatnánk, ha tartózkodási helyeiket feldolgoznánk. Mindennek országos történeti jelentősége is lenne – erre akartam ezzel a nem teljes anyagra támaszkodó tanulmánnyal felhívni a figyelmet.

¹⁰² Iványi: *Bártfa*, mint 80: 2458, 2465, 2466, 2473, 2477, 2481, 2490, 2568, 2573. sz.

Függelék:**Várdai István kalocsai érsek, később főkancellár tartózkodási helyei
1458-1470**

1458. február 15, Passau: Df. 242589 – Oklevélkiadó Pálóci László országbíróval együtt.
1458. február 17, Passau: Df. 240405 – Oklevélkiadó Pálóci László országbíróval együtt.
1458. március 29, Buda: Zichy Okm. XII. k. 255 – Várdai Aladár levele szerint.
1458. június 14, Kalocsa: Zichy Okm. X. k. 14. – Saját kiadványa.
1458. november 22, Apáti: Zichy Okm. X. k. 43. – Saját kiadványa.
1459. február 10, Buda: Kubinyi: Bárók 201.– A király pártján állást foglaló 12 főpap és 36 báró közt a második helyen.
1459. június 21, Buda: Zichy Okm. X.k. 77. – Saját kiadványa.
1459. szeptember 9, Buda: Magyar Diplomacziái Emlékek, I. k. 65. – Tagja a Szilágyi Mihályt fogadó küldöttségnek a pápai legátussal, a primással, Szilágyi Erzsébettel, Pálóci Lászlóval és másokkal együtt.
1459. október 2, Bács: Zichy Okm. XII. k. 21. – Saját kiadványa.
1460. augusztus 10, Kalocsa: Zichy Okm. X. k. 111. – Saját kiadványa.
1460. november 7, Apáti: Zichy Okm. XII. k. 268. – Saját kiadványa.
- 1460 (napi kelet nélkül), Bács: Zichy Okm. XII. k. 269. – Saját kiadványa.
1461. február 11, Bács: Zichy Okm. XII. k. 271. – Saját kiadványa.
1461. április 9, Kalocsa: Zichy Okm. X. k. 141. – Saját kiadványa.
1461. április 12, Hájszentlőrinc: Zichy Okm. X. k. 143. – Saját kiadványa.
1461. május 24 előtt, Buda: Károlyi Okl. II. 336. – Királyi oklevélen István kalocsai érsek relációja.
1461. augusztus 3, Újlak: Df. 260375. – István kalocsai érsek Újlaki Miklós erdélyi vajda, szlavón és macsói bánnal együtt mozgósítja Baranya megyét.
1461. november 3, Bács: Zichy Okm. XII. k. 273. – Saját kiadványa.
1461. december 15, Buda: Dl. 15666. – Saját magánoklevele.

1462. *március 11, Bács (in domo nostra Bachiensi)*: Zichy Okm. X. k. 214. – Saját kiadványa.
1462. *május 6, Vác*: Kubinyi: Bárók 197. – A királyi tanácsban 6 főpap közt a második. Még 8 báró volt jelen.
1462. *május 29, Buda*: Kubinyi: Bárók 197. – A főpapok (8 fő, Várdai a második) és a bárók (19 fő), azaz a királyi tanács kezességet vállalnak, hogy a király nem vet ki több adót.
1462. *június 7, Buda*: Dl. 88378. – Mátyás Várdai István és rokonai kérésére felmenti Várdát a kamara haszna fizetése alól.
1462. *október 7, Pétervárad (ex castro nostro)*: Zichy Okm. XII. 273. – Saját kiadványa.
1463. *január 10, Hontoka (in villa nostra)*: Zichy Okm. X. k. 250. – Saját kiadványa.
1463. *május 18, Bátmonostor*: Pálosfalvi: Vitovec 460, 201. j. – Királyi tanácsülés.
1463. *július 19, Bécsújhely – Sopron*: Nehring 203-211. – A Magyarország és III. Frigyes között kötött békeszerződés. A magyar követek: Várdai kalocsai érsek, Vitéz János váradi püspök, Újlaki Miklós vajda és bán, Pálóci László országbíró, Szapolyai Imre főkincstartó.
1463. *július 25, Sopron*: Teleki XI. k. 75. – Várdai és a bécsújhelyi tárgyaló delegáció tagjai levele.
1463. *augusztus 8, Kalocsa*: Zichy Okm. XII. k. 277. – Saját kiadványa. (Az oklevelet a kiadó május 25-re keltezte. A helyes kelet: Szilágyi 88, 9.j.)
1463. *szeptember 12, Pétervárad*: Kubinyi: Bárók 197. – A Velencével kötött szerződés megkötésénél a királyi tanácsból két főpap (az első Várdai volt,) és 5 báró volt jelen.
1463. *november 12, Zágráb*: Zichy Okm. XII. k. 277-278. – Saját kiadványa.
1464. *január 23, Dombró*: Dl. 101814. – Választott bírák: Várdai kalocsai érsek, Vitéz váradi püspök, Újlaki vajda és bán, Szapolyai főkincstartó, Vezsenyi László lovászmester, Lamberger Frigyes csáktornyai várnagy.

1464. március 31, Székesfehérvár: Dl. 45084. – Szécsi bíboros primás oklevelében 12 főpap. Az első Várdai érsek.
1464. április 1, Székesfehérvár: Dl. 75901. – Mátyás, István kalocsai és bácsi érsek, fő- és titkos kancellár kérésére familiárisának, Tomori Miklósnak adja Tomort.
1464. április 3, Székesfehérvár: Nehring 216. – Az előző évi bécsújhelyi tárgyaló küldöttség tagjai megerősítik a megegyezést. Közben változtak tisztségeik. Az oklevelet István kalocsai és bácsi érsek, kalocsai örökös ispán, királyi főkancellár, János váradi püspök, Szapolyai Imre Bosznia kormányzója, horvát-szlavón bán, Újlaki Miklós erdélyi vajda, macsói és szlavón bán, valamint Pálóci László országbíró állították ki.
1464. április 17, Buda: Dl. 55788. – Mátyás titkos pecsét alatt Túr és Varsány mezővárosokat adományozza a Kállaiaknak és Parlagiaknak. A két kancelláriai jelzet (de commissione propria domini regis) után – erősen rövidítve – „Stephanus archiepiscopus Colocensis supremus cancellarius”, illetve „Stephanus archiepiscopus Colocensis cancellarius”.
1464. augusztus 11, Mohács mezőváros: Kassa város titkos levéltára, E. Tricesima, Nr. 10 – A király piros-fehér-zöld zsinóron függő kettős pecséttel, de méltóságsor nélkül felmenti a kassaiakat a harmincadfizetés alól. A *datum per manus* formulában István érsek csak főkancellár. Aláírva: „S(tephanus) ar(chiepiscopus) Co(locensis)”.
1464. szeptember 14 Újlak: Bártfai Szabó 897. sz. – A fő- és titkos kancellár saját kiadványa.
1464. október 19, Zvorniki tábor: Dl. 16073. – Mátyás titkos pecsétes oklevelén a commissiók kancelláriai jegyzet után: „S(tephanus) Ar(chiepiscopus) Co(locensis) cancellarius”.
1464. november 26, Bács: Dl. 26406, 30207, 36866, 37071, 73613 stb. – Az ugyanezen napon ugyanott, szintén titkos pecsét által megerősített királyi oklevélen, amelyet csak kiadásból ismerek, az oklevél jobb felső sarkán szabályos commissiók jegyzet van, viszont a jobb alsó sarokban a feltétlenül olvasási hibás szöveg: „Ad mandatum serenissimi domini comitis cancellariae”. Kancellária-ispán sohasem volt, a *serenissimus* cím pedig csak a királyra vonatkozik.

- Urkundenbuch VI. k. 205-206. – A fenti oklevelek egyike sem említi Várdait, azonban a kancellár-érsék nyilván ott volt, ha székhelyén megjelent a királya.
1464. november 27, Bács: Dl. 30860, 30861, 105006. – Ezek sem említik Várdait, jelenléte azonban nem vonható kétségbe.
1465. május 11, Buda: Zichy Okm. X. k. 340. – Saját kiadványa.
1465. május 23, Buda: Zichy Okm. XII. k. 282. – Saját kiadványa.
1465. július 17, Pétervárad: Zichy Okm. XII. k. 83. (in castro nostro) – Saját kiadványa.
1465. szeptember 1, Buda: Zichy Okm. X. k. 347. – Saját kiadványa.
1465. szeptember 2, Buda: Zichy Okm. X. k. 348. – Saját kiadványa.
1465. december 4, Bács: Zichy Okm. X. k. 352. – Saját kiadványa.
1466. január 12, Hontoka: Dl. 55805. – Saját kiadványa. Előtte Tolnán lehetett.
1466. január 14, Szentistván (in villa nostra): Zichy Okm. X. k. 353. – Saját kiadványa.
1466. március 31, Buda: Kubinyi: Bárók 197. – A királyi tanácsban négy főpap és öt báró között az első helyen.
1466. május 3, Kősi káptalan: Udvardy 311. – Bevallás hiteles hely előtt.
1466. június 9, Zsebye (in villa nostra): Dl. 55812. – Saját kiadványa.
1466. június 26, Pétervárad: Dl. 55814. – Saját kiadványa
1466. augusztus 9, Zágráb: Pálosfalvi: Vitovec 469. – Királyi oklevélben.
1467. február 16, Apáti: Zichy Okm. X. k. 425. – Saját kiadványa.
1467. március 17, Buda: Zichy Okm. XII. k. 284. – Saját kiadványa.
1467. július 21, Pétervárad (in castro meo): Zichy Okm. XII. k. 285. – Saját kiadványa.
1467. november 8, Debrecen: Iványi: Bártfa I. k. 1710. sz. – Kassa város november 10-i levele szerint a kalocsai érsek és Magyar Balázs az elmúlt vasárnap csapataikkal Debrecenben voltak.
1467. december 27. előtt, Nagyvárad: Dl. 59550. – Forgács Félix december 27-én Ecsegen kelt levele szerint az esztergomi (Vitéz) és kalocsai (Várdai) érsekek, a pécsi püspök (Janus Pannonius), Rozgonyi János, valamint Kanizsai László Nagyváradon várnak a királya.

1468. január 9, Szakoly: Dl 55857. – Mátyás (személyes jelenlét) előtt kiegyeznek István kalocsai érsek, főkancellár, és Kállai Lökös János.
1468. március 26, Bács: Zichy Okm. X. k. 448. – Saját kiadványa.
1468. július 16, Kalocsa: Zichy Okm. X. k. 459. – Saját kiadványa.
1468. szeptember 4, Székesfehérvár: Zichy Okm. X. k. 464. – Saját kiadványa.
1468. szeptember 28, Pozsony: Kubinyi: Bárók 197. – Az országgyűlésen jelen levő királyi tanács tagok: 8 főpap és 13 báró (Várdai immár bíborosként az első helyen) kötelezettséget vállalnak a királyért, hogy nem vet ki újabb adót.
1468. december 4, Bács: Zichy Okm. XII. k. 286. – Saját kiadványa.
1468. december 28, Kalocsa: Zichy Okm. X. k. 468. – Saját kiadványa.
1469. március 13, Buda: Zichy Okm. XI. k. 4. – Saját kiadványa.
1469. március 27, Buda: Zichy Okm. XI. k. 14. – Saját kiadványa.
1469. augusztus 15, Kalocsa: Zichy Okm. XII. k. 286. – Saját kiadványa.
1470. január 9, Buda: Bártfai Szabó 993. sz. – Saját kiadványa.
1470. április 12, Hájszentlőrinc mezőváros: Zichy Okm. XI. k. 53-54. – Saját kiadványa.
1470. június 23, Buda: Dl. 17049. – Mátyás 1470. július 17-i oklevelében utal egy perben június 23-án Várdai bíboros fő- és titkos kancellár, valamint a prelátusok és bárók előtt történt megegyezésre. Ez feltehetően Budán történt.
1470. augusztus 18, Bács: Zichy Okm. XII. k. 289. – Saját kiadványa.
1470. október 28, Bács: Zichy Okm. XII. k. 290. – Saját kiadványa.
1470. november 14, Buda: Zichy Okm. XII. k. 291. – Saját kiadványa.
1470. november 24 után, Buda: Decreta 184-189. – Az országgyűlésen (az országgyűlés ezen a napon még tartott) jelen levő főpapok és bárók (azaz a királyi tanács) a megszavazott törvény után megígérik, hogy a király az országlakosok beleegyezése nélkül nem vet ki több adót. Jelen volt 4 főpap, élükön István bíboros, kalocsai érsek, valamint 12 báró.
1470. december 6, Buda: Dl. 45441. – A király oklevelet ír át az érsek és a Várdai család kérésére. Mivel ő a kancellár, az oklevelet Ország Mihály nádor is megerősíti függő pecsétjével.

1470. *december 17, Buda*: Dl. 17098. – Mátyás függő titkos pecséttel megerősített oklevelén az alábbi kancelláriai jegyzet olvasható: „Ad relationem reverendissimi domini Stephani archiepiscopi Colocensis supremi cancellarii etc”.